

AWN Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie

Voorwaarden en tips voor zelfstandig opgraven

Een opgraving door vrijwilligers is niet onderworpen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Die geldt voor professionele bedrijven. Maar vrijwilligers moeten natuurlijk wel kwaliteit leveren. Tips om die kwaliteit zo goed mogelijk te waarborgen zijn:

Plan van aanpak

Maak een Plan van Aanpak en beschrijf daarin minimaal:

- de aanleiding tot het onderzoek en waarom het onderzoek door de archeologiegroep wordt uitgevoerd;
- de vraagstelling voor het onderzoek;
- de te gebruiken opgravingsmethoden en technieken;
- een werkplanning;
- de veiligheidsrisico's en maatregelen;
- de wijze waarop de resultaten verwerkt en gerapporteerd zullen worden.

Het maken van een Programma van Eisen is voor vrijwilligers niet verplicht en ook niet zo zinvol. De functies van een PvE, zoals sturing door de gemeente en de basis voor aanbesteding, zijn niet aan de orde.

Bij een noodopgraving is er nauwelijks tijd om vooraf een Plan van Aanpak te maken. Maak dit als de noodopgraving meerdere dagen zal gaan duren, na de eerste of tweede dag, wanneer de aard en de omvang van de opgraving duidelijk is.

Coördinator

Wijs één persoon aan die als veldcoördinator de leiding heeft. De veldcoördinator bepaalt welke werkzaamheden worden uitgevoerd, door wie en op welke wijze. Dat gebeurt uiteraard in goed overleg met de aanwezige vrijwilligers en met gebruikmaking van ieders deskundigheid. Als alle vrijwilligers hun 'eigen plan trekken' zonder duidelijke leiding, wordt de opgraving of begeleiding een chaos.

Ondersteuning door een beroepsarcheoloog

Maak zo mogelijk afspraken met een of meer beroepsarcheologen om als supervisor beschikbaar te zijn. Zij kijken mee bij het opstellen van het Plan van Aanpak, zijn vraagbaak voor de veldwerkcoördinator tijdens de opgraving en helpen bij de rapportage.

Regel bij voorkeur een afspraak met meerdere professionele archeologen die snel 'oproepbaar zijn' bij vondsten die een professioneel oordeel vragen. De supervisor zal beperkt beschikbaar zijn en daarom is extra 'noodhulp' wenselijk.

Bewaak je eigen grenzen

Stel als archeologiegroep zelf criteria voor wat je als vrijwilligersorganisatie wel en niet aankunt. Zo is een opgraving die meerdere weken gaat duren moeilijk te realiseren. Het wordt dan haast ondoenlijk steeds voldoende mensen te mobiliseren. Dit zowel voor het uitvoerende werk als voor de coördinatie en voor de supervisie. Dat ligt anders als er geen enkele tijdsdruk op zit en er bijvoorbeeld een aantal weekends gewerkt kan worden. Ook een langer durende begeleiding is niet goed te organiseren. Dat speelt bijvoorbeeld bij de aanleg van wegen of fietspaden en bij beekherstel. Het dagenlang en op de juiste

momenten beschikbaar hebben van voldoende vrijwilligers en eventuele supervisie is nauwelijks te organiseren. In gebieden met een middelhoge of lage verwachting is er meestal geen onderzoeksplicht en dan is begeleiding door vrijwilligers de enige optie. Maar omdat professionele begeleiding voor dit soort werkzaamheden duur is willen gemeenten daar ook in gebieden met een hoge verwachting maar al te graag vrijwilligers voor inzetten. Laat daarom een gemeente al in een vroeg stadium weten wat de eigen grenzen en mogelijkheden zijn, zodat de gemeente ook weet dat de afweging niet is 'een professionele opgraving of vrijwilligers' maar 'een professionele opgraving of mogelijke archeologische waarden verloren laten gaan'. Vrijwilligers zullen graag assisteren als die professionele inzet geregeld is.

Deskundigheid als veldwerker ([link maken naar Kennis voor onderzoek](#))

Verslaglegging en Archis melding

Rapportage en het inbrengen van alle vondstgegevens in Archis is een verplichting die hoort bij eigen veldwerk. Alleen dan draagt dat veldwerk bij aan kennisvermeerdering.

Beroepsarcheologen hebben zelf direct toegang tot Archis. Amateurarcheologen kunnen vondsten schriftelijk aanmelden bij de RCE via:

<http://www.formdesk.nl/archis/MeldingeerstebevindingenVondstmeldingsformulier>

De RCE zorgt dan voor opneming in Archis. Amateurarcheologen kunnen vaak ook terecht bij gemeentelijke archeologen voor het laten registreren van hun vondsten en die archeologen doen dan de Archis-melding. Enkele provincies, zoals de provincie Noord Brabant, bieden ook deze diensten.

Gebruik voor de rapportage van eigen onderzoek de [AWN-handreiking](#) ([link naar handreiking maken](#))

Veiligheid en verzekeringen

Archeologiegroepen die zelf opgraven zijn er verantwoordelijk voor dat er veilig wordt gewerkt. Zij moeten alle veiligheidsregels in acht nemen en veiligheidskleding dragen. Het is daarom raadzaam dat minimaal de veldwerkcoördinator de cursus Veiligheid van de AWN / Saxion heeft gevolgd.

AWN-leden zijn verzekerd tegen ongevallen en wettelijke aansprakelijkheid. ([link maken naar Verzekering](#)) De verzekering geldt voor alle activiteiten die een AWN-afdeling organiseert. Voor opgraven geldt als voorwaarde dat daar toestemming voor is verleend door de RCE. Uit het Plan van Aanpak en uit de dag- en weekrapporten van de opgraving moet blijken dat er volgens veiligheidsvoorschriften wordt gewerkt.

Financiering en facilitering door de gemeente

De kaders voor zelfstandig onderzoek door vrijwilligers liggen in grote lijnen vast. Per gemeente zijn er echter grote verschillen in de toepassing van de wetgeving. De gemeente vervult een sleutelrol bij het bieden van mogelijkheden voor eigen veldwerk door vrijwilligers. Gemeenten kunnen voor de, na een zorgvuldige afweging vrijgegeven gebieden, de opgravingsmogelijkheden voor vrijwilligers stimuleren en ondersteunen door:

- de archeologiegroep tijdig hierover te informeren;
- financiële ondersteuning en faciliteiten te bieden, zoals huur graafmachine, landmetingen, financiering voor een beroepsarcheoloog als supervisor, kosten van rapportage en dergelijke;
- bij de verstoorder en vergunninghouder voor de bodemingreep op het vrijgegeven gebied medewerking vragen voor het bieden van ruimte voor voorafgaand onderzoek of begeleiding bij de werkzaamheden door vrijwilligers.

Een gemeente kan in een vrijgegeven gebied geen verplichting in de vergunning opnemen voor het toestaan van archeologisch onderzoek door vrijwilligers. De gemeente en/of archeologiegroep kan daartoe wel een civielrechtelijke overeenkomst sluiten met de vergunninghouder.

Wanneer de vergunninghouder ervaart dat de gemeente hier veel waarde aan hecht zal hij of zij ook sneller geneigd zijn daaraan mee te werken.

Zelf opgraven is tevens een dilemma

Vrijwilligers mogen opgraven na een negatief selectiebesluit. Het bevoegd gezag, in veel gevallen de gemeente, neemt het selectiebesluit en baseert dat mede op het selectieadvies. Er zijn inmiddels voorbeelden waarbij de gemeente een selectieadvies negeert, zonder daar een goede inhoudelijke motivering voor te geven. Dat komt zelfs voor bij gebieden die volgens het vooronderzoek een hoge archeologische waardering krijgen en dus zeker bescherming verdienen. De gemeente stelt vervolgens voor dat vrijwilligers daar dan onderzoek kunnen doen en neemt daarvoor soms zelfs een verplichting op in de vergunningen.

Zo'n situatie lijkt voor amateurarcheologen aantrekkelijk, er is een kans om zelf onderzoek te doen op een interessant gebied. Toch is het niet juist om aan zo'n constructie mee te werken. Het landelijk bestuur van de AWN adviseert haar leden dringend dat niet te doen. Wanneer het om behoudenswaardige archeologische vindplaatsen gaat, moet de gemeente haar verplichting nemen door het gebied door professionals te laten opgraven of het in situ beschermen. De aantrekkelijkheid van zelf opgraven mag niet gaan boven goede archeologische monumentenzorg. De archeologiegroep zal in zo'n geval moeten trachten het gemeentelijk beleid alsnog te veranderen.

Laat je als vrijwilliger niet gebruiken als 'goedkope oplossing' bij dubieuze selectiebesluiten of een minimalistisch archeologiebeleid van de gemeente.

Dat voor het opgraven door vrijwilligers een vergunning van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed nodig is lijken gemeenten in dit soort situaties nog al eens te 'vergeten'. De kans is groot dat zo'n vergunning niet gegeven wordt.